

Cordonator: Cristinel Ghigheci

Autori: Dragoș Călin, Ionuț Militaru, Mihaela Vasiescu, Roxana-Maria Călin, Lavinia Cîrciumaru, Lucia Zaharia, Paula-Andrada Coțovanu, Florin Mihăiță, Cristina Radu, Victor Constantinescu, Alexandra Ghergheșanu, Vasile Bozeșan, Beatrice Ramașcanu, Alexandra Lăncrănjan, Iulian Balan

Arestarea preventivă și deținerea nelegală

**Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor
Omului pronunțate în cauzele împotriva României**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

CUPRINS

Cuprins alfabetic	7
Studiu introductiv	9
Cauza Jiga împotriva României	62
Cauza Scundeanu împotriva României	76
Cauza C.B. împotriva României	87
Cauza Pantea împotriva României	95
Cauza Damian-Burueană și Damian împotriva României	110
Cauza Emilian-George Igna împotriva României	124
Cauza Leontin Pop împotriva României	129
Cauza Begu împotriva României	134
Cauza Calmanovici împotriva României	160
Cauza Rupa împotriva României	178
Cauza Tarău împotriva României	190
Cauza Mihuță împotriva României	199
Cauza Tiron împotriva României	204
Cauza Răducu împotriva României	209
Cauza Tănase împotriva României	217
Cauza Stoican împotriva României	228
Cauza Irinel Popa și alții împotriva României	231
Cauza Degeratu împotriva României	238
Cauza Bujac împotriva României	246
Cauza Cioinea împotriva României	252
Cauza Hermeziu împotriva României	257
Cauza Iorgoiu împotriva României	260
Cauza Riccardi împotriva României	272
Cauza Creangă c. României	281
Cauza Lazăr împotriva României	310
Cauza Radu Pop împotriva României	314
Cauza Ardelean împotriva României	321
Cauza Contoloru împotriva României	333

Cauza Șandru împotriva României	341
Cauza Anderco împotriva României	347
Cauza Lauruc împotriva României	355
Cauza Hamvas împotriva României	365
Cauza Gonța împotriva României	369
Cauza Konolos împotriva României	380
Cauza Vișan împotriva României	384
Cauza Lăpușan împotriva României	387
Cauza Leontiu împotriva României	391
Cauza Simon împotriva României	400
Cauza Catană împotriva României	406
Cauza Ciobanu împotriva României și Italiei	413
Cauza Bălțeanu împotriva României	420
Cauza Kaya împotriva României	427
Cauza Hussain împotriva României	430
Cauza Toma împotriva României	435
Cauza E.M.B. împotriva României	444
Cauza Ghiurău împotriva României	449
Cauza Cristian Teodorescu împotriva României	456
Cauza Ionuț-Laurențiu Tudor împotriva României	463
Cauza Al-Agha împotriva României	472
Cauza Stelian Roșca împotriva României	486
Cauza Filip împotriva României	503
Cauza Sissanis împotriva României	511
Cauza Varga împotriva României	521
Cauza Rosengren împotriva României	528
Cauza Galliani împotriva României	533
Cauza Parascineti împotriva României	536
Cauza Oprea împotriva României	541
Cauza Petrea împotriva României	544
Cauza Bucureșteanu împotriva României	547
Cauza Mîrcea împotriva României	552
Cauza Spînu împotriva României	556
Cauza Temeșan împotriva României	563
Cauza Atudorei împotriva României	567
Cauza Năstase împotriva României	593
Cauza Totolici împotriva României	610
Cauza Voicu împotriva României	620
Cauza Birgean împotriva României	628
Cauza Karoly împotriva României	638
Cauza Lazariu împotriva României	642
Cauza Sâncrăian împotriva României	656
Cauza Valerian Dragomir împotriva României	666

CUPRINS ALFABETIC

Cauza Al-Agha împotriva României	472
Cauza Anderco împotriva României	347
Cauza Ardelean împotriva României	321
Cauza Atudorei împotriva României	567
Cauza Bălteanu împotriva României	420
Cauza Begu împotriva României	134
Cauza Birgean împotriva României	628
Cauza Bucureşteanu împotriva României	547
Cauza Bujac împotriva României	246
Cauza C.B. împotriva României	87
Cauza Calmanovici împotriva României	160
Cauza Catană împotriva României	406
Cauza Ciobanu împotriva României și Italiei	413
Cauza Cioinea împotriva României	252
Cauza Contoloru împotriva României	333
Cauza Creangă c. României	281
Cauza Cristian Teodorescu împotriva României	456
Cauza Damian-Burueană și Damian împotriva României	110
Cauza Degeratu împotriva României	238
Cauza E.M.B. împotriva României	444
Cauza Emilian-George Igna împotriva României	124
Cauza Filip împotriva României	503
Cauza Galliani împotriva României	533
Cauza Ghiurău împotriva României	449
Cauza Gonța împotriva României	369
Cauza Hamvas împotriva României	365
Cauza Hermeziu împotriva României	257
Cauza Hussain împotriva României	430
Cauza Ionuț-Laurențiu Tudor împotriva României	463
Cauza Iorgoiu împotriva României	260
Cauza Irinel Popa și alții împotriva României	231

Cauza Jiga împotriva României	62
Cauza Karoly împotriva României	638
Cauza Kaya împotriva României	427
Cauza Konolos împotriva României	380
Cauza Lauruc împotriva României	355
Cauza Lazariu împotriva României	642
Cauza Lazăr împotriva României	310
Cauza Lăpușan împotriva României	387
Cauza Leontin Pop împotriva României	129
Cauza Leontiuc împotriva României	391
Cauza Mihuță împotriva României	199
Cauza Mîrcea împotriva României	552
Cauza Năstase împotriva României	593
Cauza Oprea împotriva României	541
Cauza Pantea împotriva României	95
Cauza Parascineti împotriva României	536
Cauza Petrea împotriva României	544
Cauza Radu Pop împotriva României	314
Cauza Răducu împotriva României	209
Cauza Riccardi împotriva României	272
Cauza Rosengren împotriva României	528
Cauza Rupa împotriva României	178
Cauza Sâncrăian împotriva României	656
Cauza Scundeanu împotriva României	76
Cauza Simon împotriva României	400
Cauza Sissanis împotriva României	511
Cauza Spînu împotriva României	556
Cauza Stelian Roșca împotriva României	486
Cauza Stoican împotriva României	228
Cauza Șandru împotriva României	341
Cauza Tarău împotriva României	190
Cauza Tănase împotriva României	217
Cauza Temeșan împotriva României	563
Cauza Tiron împotriva României	204
Cauza Toma împotriva României	435
Cauza Totolici împotriva României	610
Cauza Valerian Dragomir împotriva României	666
Cauza Varga împotriva României	521
Cauza Vișan împotriva României	384
Cauza Voicu împotriva României	620
Cuprins alfabetic	7
Studiu introductiv	9

STUDIU INTRODUCATIV

I. Sfera de aplicare a dreptului la libertate și siguranță.

Dreptul la libertate și siguranță este reglementat ca principiu distinct în legislația noastră procesual penală în art. 9 din noul Cod de procedură penală, care prevede că „în cursul procesului penal este garantat dreptul oricărei persoane la libertate și siguranță”. Din această formulare se poate trage concluzia că noul Cod de procedură penală nu a avut ca sursă de inspirație art. 23 din Constituția României, care prevede că „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”, ci mai degrabă articolul 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, care prevede în paragraful 1 că „orice persoană are dreptul la libertate și siguranță”. Aceasta rezultă, în al doilea rând, din faptul că alin. (3)-(5) ale art. 9 din Codul de procedură penală sunt reproduceri destul de fidele ale paragrafelor 2, 4 și 5 ale art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului. Astfel se relevă importanța deosebită pe care legiuitorul intern o acordă Convenției europene a drepturilor omului și jurisprudenței Curții, în aplicarea acestui principiu fundamental al procesului penal român, care este totodată și un drept fundamental al omului.

Garantarea **dreptului la libertate** al oricărei persoane, în cursul procesului penal, a apărut odată cu promovarea *prezumției de nevinovăție*, deoarece era firesc ca o persoană prezumată nevinovată, până la hotărârea definitivă de condamnare, să fie cercetată în stare de libertate. Totuși, acest drept nu este unul absolut, în anumite situații recunoscându-se posibilitatea privării de libertate a unei persoane, chiar și înainte de pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare. În ce privește încălcarea *prezumției de nevinovăție* prin luarea măsurii arestării preventive, în cauza ***E.M.B. c. României***, Curtea a precizat că este o diferență fundamentală între afirmația că o persoană este *bănuită* de comiterea unei infracțiuni și afirmația că acuzatul *a comis* acea infracțiune, în condițiile în care nu s-a dat încă o soluție definitivă. În această cauză Curtea a observat că în două hotărâri, pronunțate de Tribunalul Prahova și Curtea de Apel Brașov, a fost adusă atingere *prezumției de nevinovăție* prin faptul că instanțele au motivat că reclamanta a comis infracțiunile pentru care era cercetată, însă ca urmare a faptului că printr-o decizie ulterioară, Tribunalul Brașov a anulat toate deciziile anterioare, Curtea a considerat că această soluție

a reprezentat un remediu apt să înlăture toate deficiențele anterioare cu privire la acest aspect.

Mai interesantă este apariția și sensul care a fost acordat conceptului de **drept la siguranță**. Acesta își are originea în dreptul anglo-saxon, unde era denumit *habeas corpus*, ceea ce semnifică garanția acordată fiecărei persoane arestate sau reținute de a fi deferită fără întârziere unui juriu sau judecător, chemat să pronunțe fie punerea în libertate a celui acuzat, fie menținerea lui în stare de detenție. Din dreptul anglo-saxon conceptul de drept la siguranță a fost preluat, la Revoluția franceză, în Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789, ca drept fundamental ce reprezintă garanția dată de Constituție cetățenilor și tuturor persoanelor aflate pe teritoriul statului, împotriva oricăror forme abuzive de represiune și, în special, împotriva oricăror măsuri arbitrare ale organelor de stat, având ca obiect privarea lor de libertate prin arestare sau detenție. Revoluția franceză a promovat ideile de libertate și egalitate, susținând că, prin aceste principii, se urmărește înlăturarea abuzurilor regimului monarhic anterior făcute împotriva cetățenilor de rând. Astfel se explică introducerea în Declarația drepturilor omului și cetățeanului a unui concept care constituie o garanție împotriva abuzurilor comise de agenții statului, față de cetățeni.

În acest mod dreptul la libertate și siguranță a fost reglementat în majoritatea constituțiilor democratice, fiind consacrat în această formă și în art. 23 din Constituția României, care prevede că „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”.

În doctrina noastră constituțională s-a menționat, într-o opinie¹, că noțiunile de „libertate individuală” și „siguranța persoanei” nu au aceeași semnificație și nu formează o categorie juridică unică, deoarece prima se referă la libertatea fizică a persoanei, în timp ce a doua privește totalitatea garanțiilor prin care persoana fizică este protejată față de orice arbitrar al autorităților publice în cazul restrângerii libertății fizice. Într-o altă opinie², s-a arătat că, deși „dreptul la siguranță” nu pare a avea o semnificație fundamental diferită de „libertatea individului” (aceasta implicând și siguranța persoanei), totuși se poate evoca și un sens propriu, și anume protecția față de ingerințele arbitrare

¹ A. Crișu, în I. Muraru, E.S. Tănăsescu ș.a., *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 213, *apud* S.G. Barbu, *Dimensiunea constituțională a libertății individuale*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 129.

² I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale în dreptul comparat și în dreptul român*, Ed. Servo-Sat, Arad, 2003, p. 434, *apud* S.G. Barbu, *Dimensiunea constituțională a libertății individuale...*, *op. cit.*, p. 145.

ale autorităților politice în spațiul libertății individuale, ingerințe nematerializate în reținerea sau deținerea persoanei.

Această a doua opinie se pare că este mai apropiată de viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului, care a statuat că expresia „libertatea și siguranța persoanei” ar trebui citată ca alcătuind un ansamblu, cuvântul „siguranță” având a fi raportat la cuvântul „libertate”. Noțiunile de „siguranță” nu i-a fost dată o interpretare independentă. Astfel, după mai multe clarificări în jurisprudență, s-a ajuns la concluzia că domeniul său de aplicabilitate *nu poate fi detașat de libertatea fizică* și, în consecință, acesta nu are nicio legătură cu ideea de securitate socială, securitate fizică sau securitate economică³.

În doctrină s-a mai ridicat problema dacă dreptul la siguranță nu ar putea justifica o acțiune individuală din partea persoanei care a suferit o pagubă ca urmare a disfuncționalității aparatului judiciar, care, de exemplu, a pus în libertate în mod inoportun o persoană deosebit de periculoasă⁴. Pare destul de stranie ridicarea acestei probleme în contextul analizei dreptului la libertate și siguranță, prevăzut de art. 5 din Convenție, având în vedere grija deosebită și condițiile restrictive pe care acest text le instituie pentru privarea de libertate a persoanelor, precum și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materia prelungirii măsurii arestării preventive. Ea relevă însă și existența unui revers al medaliei, care obligă organele judiciare să analizeze și consecințele pe care le produce o decizie de lăsare în libertate a unei persoane arestate pentru fapte periculoase, chiar dacă acest aspect nu pare să fie o preocupare pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Tot în legătură cu sfera de aplicare a art. 5 din Convenție, s-a pus problema în ce condiții ar putea interveni răspunderea statelor pentru încălcarea acestui articol, atunci când atingerea dreptului la libertate și siguranță este rezultatul acțiunii unei *persoane private*, care nu a acționat în calitate de agent al statului. În doctrină a fost criticată hotărârea CEDO din cauza *Nielsen*, de unde reiese că dreptul la siguranță implică numai protecția contra ingerințelor autorităților publice, statele neavând nicio obligație de a proteja persoanele aflate sub jurisdicția lor contra ingerințelor private, considerându-se că această interpretare ar face ca aceasta să fie singura dispoziție a Convenției care să nu creeze și obligații pozitive în sarcina unui stat și ar fi departe de principiul garantării efective a drepturilor din Convenție⁵. Totuși, Curtea a decis în alte

³ R. Chiriță, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 186.

⁴ J.F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 319.

⁵ *Ibidem*.

cauze că există și **obligații pozitive ale statului** de a proteja libertatea persoanelor vulnerabile față de terți, statuând că autoritățile statului sunt obligate să ia, preventiv, măsuri de ordin practic pentru o protecție efectivă a persoanelor vulnerabile, inclusiv prin luarea unor măsuri concrete, pentru a preveni o privare de libertate despre care aveau sau ar fi trebuit să aibă cunoștință⁶. De asemenea, ingerința în dreptul la libertate al unei persoane este considerată ca fiind imputabilă statului și în cazul în care privarea de libertate este realizată de terți, dar cu participarea activă a autorităților, fără de care privarea nu ar fi fost posibilă⁷. Față de aceste nuanțări din jurisprudența Curții s-ar putea susține că statele răspund, în principal, pentru încălcarea de către agenții săi a dreptului la libertate și siguranță și, doar în unele cazuri speciale, pentru încălcarea acestui drept de către persoane private.

Mai trebuie subliniat aici că noțiunea de libertate, folosită în articolul 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, este una restrânsă doar la **libertatea de mișcare a persoanei**. Ea nu are sensul extins, pe care îl are cuvântul „libertate” în expresia „libertăți fundamentale”, care se referă la ansamblul drepturilor și libertăților persoanei, incluzând și libertatea de gândire, libertatea de exprimare, libertatea religioasă etc. Din această perspectivă, întrucât libertatea fizică a persoanei este reglementată în special pentru a preveni încălcarea acesteia de către agenții statului, în exercitarea atribuțiilor care le permit reținerea sau arestarea persoanelor, este corectă folosirea noțiunii de „drept la libertate”, care altfel ar părea pleonastică. Dreptul a apărut ulterior, pentru a promova și garanta libertățile persoanei, care au existat de la începuturile societății omenești. Așa cum am arătat anterior, această reglementare a dreptului la libertate nu a apărut inițial pentru a proteja persoana de îngrădirile libertății de mișcare ce ar proveni din partea persoanelor private, ci ea a avut ca obiectiv protejarea persoanei de abuzurile *agențiilor statului*, care își exercitau ilegal atribuțiile de reținere și arestare a persoanelor. De aceea, statul este cel care trebuie să garanteze persoanelor private acest „drept la libertate”.

O altă problemă legată de sfera de aplicare a dreptului la libertate și siguranță este aceea dacă pentru a se reține incidența acestuia este necesar ca persoana să fie privată de libertate sau este suficientă o simplă **restrângere a libertății de mișcare**. Curtea a subliniat deseori, inclusiv în cauzele împotriva României, că prin proclamarea „dreptului la libertate” art. 5 par. 1 se referă la

⁶ CEDO, hotărârea *Storck c. Germaniei* din 16 iunie 2005, *apud* D. Bogdan, *Arestarea preventivă și detenția în jurisprudența CEDO*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 6.

⁷ CEDO, hotărârea *Riera Blume și alții c. Spaniei*, *apud* D. Bogdan, *op. cit.*, p. 6.

libertatea fizică a persoanei și că acesta nu vizează simplele restrângeri ale libertății de circulație, care intră sub incidența art. 2 din Protocolul nr. 4.

Cu toate acestea, în practică nu este întotdeauna ușor de făcut **distincția între privarea de libertate a unei persoane și simpla restrângere a libertății de mișcare a acesteia**, fiind greu de stabilit în concret dacă o persoană a fost sau nu privată de libertate.

Astfel, potrivit jurisprudenței Curții din domeniul **internării persoanelor cu tulburări psihice**, conceptul de „privare de libertate” are atât un aspect obiectiv, și anume detenția unei persoane într-un spațiu închis pentru o perioadă semnificativă de timp, cât și un aspect subiectiv, care implică faptul că persoana în cauză nu și-a dat acordul în mod valabil la internarea sa (*Stanev c. Bulgariei*). În acest sens, în cauza **Stelian Roșca c. României**, Curtea a reamintit că, pentru a determina dacă o persoană a fost privată de libertate în sensul art. 5, trebuie să se ia în considerare situația sa concretă și o serie de criterii, cum ar fi tipul, durata, efectele și modalitățile de aplicare a măsurii (se face trimitere la cauzele *Guzzardi c. Italiei* și *Mogoș c. României*). Curtea mai arată că, fără îndoială, trebuie luată în considerare realitatea din spatele aparențelor și a vocabularului utilizat (se face trimitere la cauza *Van Droogenbroeck c. Belgiei*).

De asemenea, în cazurile în care persoanele aduse cu **mandat de aducere** au invocat privarea lor ilegală de libertate, Curtea a trebuit să analizeze dacă modul concret în care a fost luată și pusă în executare o astfel de măsură a constituit o privare de libertate sau o restrângere a libertății de circulație.

Astfel, în cauza **Valerian Dragomir c. României**, Guvernul a susținut că, în perioada cuprinsă între 8 februarie, orele 9.20 p.m., și 9 februarie 2011, orele 10.55 a.m., reclamantul a fost pus la dispoziția anchetatorilor pe baza unui mandat de aducere în fața acestora. Conform jurisprudenței constante a Curții, constrângerea constituie un element crucial în cadrul analizei acesteia, în vederea stabilirii dacă o persoană a fost sau nu lipsită de libertate în sensul art. 5 par. 1 din Convenție (se face trimitere la cauzele *Foka c. Turciei* și *M.A. c. Ciprului*). Or, reclamantul din această cauză nu a mers de bunăvoie la sediul DNA. În continuare, Curtea a arătat că reclamantul a fost păzit permanent de ofițeri de poliție și că, în niciun moment în timpul călătoriei de la domiciliul acestuia până la București, reclamantului nu i s-a permis să plece de bunăvoie. De asemenea, acesta a fost păzit de ofițeri de poliție și în timp ce aștepta la sediul DNA. Prin urmare, Curtea a considerat că reclamantul s-a aflat sub controlul autorităților de-a lungul întregii perioade și a concluzionat că a fost lipsit de libertate, în sensul art. 5 par. 1 din Convenție.

În cauza **Rupa c. României** s-a reținut că, la data faptelor, art. 183 și art. 184 din vechiul C.pr.pen. nu permiteau autorităților însărcinate cu executarea

unui mandat de aducere, nici să rețină o persoană și nici să o împiedice să se miște liber, cu atât mai puțin să pătrundă în domiciliul acesteia, în absența unui mandat de percheziție. În consecință, reținerea reclamantului în data de 11 martie 1998, în absența unui mandat de arestare și după ce polițiștii au pătruns în apartamentul acestuia, precum și orele petrecute de polițiști în fața imobilului reclamantului au avut loc cu încălcarea dispozițiilor legale, în sensul art. 5 par. 1. Trebuie subliniat însă că în această cauză a contat, pentru constatarea încălcării Convenției, și constatarea Curții că în cuprinsul mandatului de arestare preventivă, emis câteva ore mai târziu, autoritățile au menționat doar infracțiunile de care era acuzat reclamantul și faptul că pedeapsa prevăzută de lege era mai mare de doi ani, rezumându-se să afirme că reclamantul prezenta pericol pentru ordinea publică dacă ar fi lăsat în libertate, fără să argumenteze această afirmație, potrivit exigențelor art. 146 și art. 148 din vechiul C.pr.pen..

De asemenea, în cauza *Ghiurău c. României*, Curtea și-a exprimat îndoiala că era necesară privarea de libertate a reclamantului pentru a fi însoțit pe o distanță de 200 km, de către 10 polițiști, în vederea audierii într-o anchetă penală, care s-a finalizat cu netrimiterea lui în judecată pe motiv că vinovăția lui nu putea fi dovedită. În acest caz s-a concluzionat, de asemenea, că a fost încălcat art. 5 par. 1 din Convenție.

Trebuie remarcat că această jurisprudență a Curții, din cauzele contra României, este de natură să ridice mai multe întrebări legate de viziunea acesteia asupra modului în care ar trebui reglementată procedura aducerii cu mandat a persoanelor care nu se prezintă la citarea organelor judiciare. Dacă se consideră că în aceste cazuri este vorba de o privare de libertate, înseamnă că întotdeauna persoanele aduse cu mandat ar trebui prezentate în fața unui judecător, așa cum prevede art. 5 par. 3 din Convenție? Ar trebui prevăzut și în acest caz dreptul persoanei lipsite de libertate de a introduce un recurs în fața unui tribunal, așa cum cere art. 5 par. 4 din Convenție? Ce se întâmplă în cazul în care persoana este adusă cu mandat în fața organelor de urmărire penală? Ar trebui ca mandatul de aducere să fie emis doar de către un judecător? Considerăm că ar fi excesivă o astfel de interpretare și că ea nu rezultă din ansamblul jurisprudenței Curții în această materie. Este adevărat că, la prima vedere, concluziile la care a ajuns Curtea în cauzele menționate anterior ar conduce la ideea că și în cazul emiterii unui mandat de aducere ar trebui asigurate toate garanțiile de la art. 5 par. 2-4 din Convenție. Nu trebuie uitat însă că analiza încălcării sau neîncalcării drepturilor garantate de Convenție este făcută de Curte, în fiecare caz în parte, în funcție de toate circumstanțele cauzei, iar în cauzele menționate anterior soluția nu a fost determinată de

faptul că reclamanții au fost aduși cu mandat de aducere emis de procuror. Relevantă pentru susținerea acestui punct de vedere este soluția adoptată de Curte în cauza *Lolova-Karadzova c. Bulgariei*, unde s-a statuat că lipsirea de libertate a unei persoane, pe o durată de 29 de ore, în vederea executării unui mandat de aducere, nu impune existența unui drept al acesteia de a introduce un recurs în fața unui tribunal, având în vedere perioada scurtă a privării de libertate. În acest caz s-a reținut încălcarea art. 5 par. 1 din Convenție, însă aceasta a fost justificată prin faptul că distanța dintre locuința reclamantei și orașul unde a avut loc audierea, de 160 km, nu justifică durata lipsirii de libertate.

Probleme legate de stabilirea în concret a existenței unei privări de libertate s-au ridicat și într-o cauză ce a avut ca obiect reținerea unor persoane de către jandarmerie, în cursul unor **ciocniri cu forțele de ordine**. Astfel, în cauza *Birgean c. României*, Curtea a statuat că în cursul manifestației au avut loc ciocniri violente între anumiți suporteri și forțele de ordine, soldate cu răniți de ambele părți. Reclamantul a fost imobilizat de doi jandarmi, condus într-o mașină a jandarmeriei și îndepărtat de la locul manifestației. În cauză, Guvernul și reclamantul nu au fost de acord asupra duratei exacte a măsurii, ceea ce Curtea a considerat lipsit de relevanță fiindcă și o măsură foarte scurtă poate intra în câmpul de aplicare al art. 5 par. 1 din Convenție (s-a făcut referire la cauzele *Foka c. Turciei* și *Gillan și Quinton c. Marii Britanii*). Curtea a avut în vedere că reclamantul nu s-a supus somațiilor jandarmilor și a rămas la locul manifestației, purtând un fular în culorile echipei locale și angajându-se într-o discuție cu comandantul unității de intervenție. Ca urmare, a apreciat că jandarmii au putut în mod rezonabil considera că reclamantul nu era dispus să își îndeplinească obligația specifică și concretă de a se supune ordinului de dispersare dat în vederea evitării unor noi confruntări și a unor atingeri grave ale integrității fizice a persoanelor. S-a mai avut în vedere totodată că măsura nu s-a prelungit dincolo de minimul necesar și că a luat sfârșit odată ce tulburarea ordinii publice a încetat (*mutatis mutandis*, *Gahramanov c. Azerbaidjanului*). Ținând seama de situația concretă a reclamantului și de contextul măsurii, Curtea a distins această cauză de cauza *Brega și alții c. Moldovei*, care avea ca obiect privarea de libertate a mai multor membri ai unor organizații neguvernamentale în cursul unor manifestații în favoarea libertății de expresie și a libertății de asociere. A atenționat că autoritățile naționale trebuie să se abțină de la măsuri de control al mulțimilor care au ca scop, direct sau indirect, sufocarea sau descurajarea mișcărilor de protest (*Austin și alții c. Regatului Unit*). Având în vedere condițiile instabile și periculoase care au necesitat îndepărtarea reclamantului de la locul

manifestației, Curtea a apreciat că măsura luată nu poate fi considerată o lipsire de libertate în sensul art. 5 par. 1 (*a contrario, Ostendorf c. Germaniei*).

II. Termenul de formulare a plângerii pentru încălcarea dreptului la libertate și siguranță.

Pentru ca o plângere formulată la Curtea Europeană a Drepturilor Omului să fie analizată pe fond, aceasta trebuie să fie făcută în termenul de **6 luni de la data deciziei interne definitive**. În materia arestării preventive această decizie este cea prin care s-a dispus asupra măsurii arestării preventive, iar nu hotărârea definitivă de condamnare sau de achitare, care poate interveni la mult timp de la momentul primeia.

Referitor la data formulării plângerii la CEDO, în cauza ***Sissanis c. României*** s-a reținut că, în observațiile sale, reclamantul apreciază că măsura arestării preventive a fost luată de un procuror care nu îndeplinea exigențele pe care le impune noțiunea de „magistrat”, în sensul art. 5 par. 3 din Convenție. Acesta a făcut trimitere la cauzele *Vasilescu c. României* și *Pantea c. României* și a evidențiat că procurorul este un magistrat din cadrul Ministerului Public, subordonat în primul rând Procurorului General, apoi ministrului justiției, neîndeplinind cerința de independență față de Executiv. Fără a încerca să identifice când reclamantul a fost prezentat în fața unui judecător pentru prima dată după arestarea sa, Curtea a observat că acesta a fost condamnat în primă instanță la data de 8 iunie 2000 de Tribunalul Constanța și că a fost pus în libertate la data de 19 iulie 2000. Or, capătul de cerere întemeiat pe art. 5 par. 3 din Convenție a fost formulat de reclamant la data de 21 martie 2006, adică **după mai mult de 6 luni de la data punerii în libertate a acestuia**.

III. Probarea încălcării dreptului la libertate și siguranță.

La aprecierea mijloacelor de probă referitoare la încălcarea de către stat a dreptului la libertate și siguranță Curtea folosește **criteriul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”**. Aceasta nu înseamnă însă că acest standard de probațiune este unul identic cu cel din sistemele juridice naționale (de sorginte anglo-saxonă), care aplică acest criteriu în procesul penal, în ceea ce privește stabilirea vinovăției acuzatului. Este justificată această precizare, deoarece Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu se pronunță cu privire la vinovăție, așa cum este aceasta analizată în cadrul proceselor penale, ci ea se pronunță cu privire la răspunderea statelor contractante, în raport cu obligațiile asumate prin Convenție. Așa cum se va arăta în continuare, Curtea adoptă mai degrabă *sistemul liberei aprecieri a probelor*, folosit în sistemele procesuale continentale, chiar dacă în hotărârile sale face referire la criteriul probei dincolo de orice dubiu rezonabil.

Caracterul specific al sarcinii pe care i-o atribuie art. 19 din Convenție – de a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru înaltele părți contractante, constând în recunoașterea drepturilor fundamentale consacrate de acest instrument – îi condiționează modul de abordare a probelor administrate. În cadrul procedurii din fața Curții nu există niciun obstacol procedural în calea admisibilității mijloacelor de probă și nici formule predefinite aplicabile aprecierii acestora. S-ar putea susține că, în ceea ce privește dovedirea faptelor ce fac obiectul cauzelor analizate, Curtea a adoptat *sistemul libertății probelor*, fiind admise orice probe pe care aceasta le consideră utile și chiar prezumțiile. Astfel, în conformitate cu jurisprudența sa constantă, inclusiv în cauzele contra României, Curtea arată că proba încălcării poate reieși inclusiv dintr-o serie de indicii sau din prezumții necontestate, suficient de serioase, precise și concordante.

În ce privește aprecierea acestora, Curtea adoptă concluziile care, în opinia sa, sunt susținute de o *evaluare independentă a tuturor mijloacelor de probă, inclusiv deducțiile pe care le poate face din fapte și din observațiile părților*. Or, această libertate totală în aprecierea probelor și prezumțiilor rezultate din fapte și din observații, este unul specific sistemelor procesuale continentale, în care nu există reguli de excludere sau de apreciere a probelor administrate. Din nou însă, trebuie subliniat că procedura în fața Curții nu este una de natură penală, unde să se stabilească o răspundere penală pentru săvârșirea unor infracțiuni, ci este o procedură în care stabilirea situației de fapt este necesară pentru a se constata dacă statele membre au respectat sau nu drepturile fundamentale ale indivizilor.

Curtea subliniază deseori că gradul de convingere necesar pentru a ajunge la o concluzie specifică și repartizarea sarcinii probei sunt legate intrinsec de *caracterul specific al faptelor, de natura acuzației* formulate și de *dreptul convențional aplicabil*. De asemenea, Curtea acordă atenție *gravității încălcării drepturilor fundamentale (Natchova și alții c. Bulgariei)*, ceea ce conduce la concluzia că atunci când sunt constatate încălcări mai grave ale drepturilor fundamentale, Curtea își arogă o libertate mai mare în stabilirea situației de fapt.

Se mai reține de către Curte faptul că procedura prevăzută de Convenție **nu se pretează întotdeauna unei aplicări stricte a principiului repartizării sarcinii probei afirmanti incumbit probatio**. Astfel, aceasta reamintește în jurisprudența sa că, din perspectiva art. 2 și 3 din Convenție, atunci când evenimentele în cauză sunt cunoscute în exclusivitate de către autorități, cum este cazul persoanelor aflate în stare privativă de libertate sub controlul lor, orice rană sau deces care survine în această perioadă de detenție conduce la

solide prezumții de fapt. Sarcina probei revine în acest caz autorităților, care trebuie să ofere o explicație satisfăcătoare și convingătoare (*Salman c. Turciei; Çakıcı c. Turciei; Rupa c. României*). Curtea a stabilit că aceste considerente sunt valabile și în cazul disparițiilor, examinate din perspectiva art. 5 din Convenție, atunci când, chiar dacă nu s-a dovedit că o persoană a fost arestată de către autorități, se poate stabili că aceasta a fost citată oficial de către autorități, a intrat într-un sediu al acestora și nu a mai fost văzută de atunci. În asemenea situație, Guvernului îi revine sarcina de a oferi o explicație plauzibilă și satisfăcătoare a evenimentelor petrecute în sediul respectiv și să demonstreze că persoana în cauză nu a fost reținută de autorități, ci a părăsit sediul fără a fi în consecință privată de libertate (*Taniş și alții c. Turciei și Youssouпова și Zaourbekov c. Rusiei*).

Pe de altă parte, Curtea a statuat că, în anumite cazuri, în contextul analizei unui capăt de cerere întemeiat pe art. 5 par. 1 din Convenție, se impune *a se solicita reclamantului să prezinte indicii concordante*, înainte ca sarcina probei să fie transferată guvernului pârât (*Öcalan c. Turciei*).

În aplicarea acestor principii, în cauza ***Creangă c. României***, Curtea a constatat că Guvernul nu a fost în măsură să prezinte niciun document care să demonstreze că reclamantul ar fi ieșit din sediul P.N.A. și nu a demonstrat nici că acesta din urmă era liber să părăsească sediul parchetului după voia sa, după ce a dat prima depoziție, concluzionând că, întrucât Guvernul nu a prezentat elemente convingătoare și relevante în sprijinul versiunii sale asupra faptelor și având în vedere caracterul coerent și plauzibil al versiunii reclamantului, acesta din urmă a rămas într-adevăr în sediul parchetului și a fost lipsit de libertate, cel puțin între orele 12:00 și 22:00. În acest caz, în conformitate cu principiile enunțate anterior, Curtea a răsturnat sarcina probei în ceea ce privește privarea de libertate a reclamantului, care a fost reținut în sediul parchetului mai mult timp fără a fi luată o măsură preventivă față de el.

IV. Condițiile privării licite de libertate (art. 5 par. 1).

După ce consacră în art. 5 par. 1 dreptul oricărei persoane la libertate și siguranță, Convenția enumeră imediat, în același text, condițiile pe care ar trebui să le îndeplinească o măsură privativă de libertate, pentru a fi considerată una licită. În esență, aceste condiții se referă la **conformitatea privării de libertate cu dreptul intern** al statului și la **conformitatea acesteia cu unul din cazurile de la art. 5 par. 1 din Convenție**. În unele cauze se face referire și la condiția ca măsura privativă de libertate *să nu fie una arbitrară*, însă aceasta ține mai degrabă de condiția conformității măsurii privative de libertate cu exigențele Convenției, întrucât nu se poate concepe ca o măsură arbitrară

să fie considerată ca fiind conformă cu vreunul din cazurile enumerate în art. 5 par. 1.

Literele a)-f) ale paragrafului 1 al art. 5 conțin o *listă exhaustivă a motivelor pentru care o persoană poate fi lipsită de libertate*. Așadar, o asemenea măsură nu poate fi considerată legală, dacă nu corespunde în primul rând unuia dintre aceste motive.

În al doilea rând, în ce privește „legalitatea” unei privări de libertate, este necesar ca aceasta să fie adoptată potrivit „căilor legale”. Prin această sintagmă Convenția face trimitere, în principal, la legislația națională și consacră *obligația de a respecta normele de fond, precum și normele de procedură* pentru luarea și menținerea măsurii privării de libertate.

Însă, așa cum a subliniat Curtea în mai multe cauze, respectarea legislației naționale nu este suficientă, art. 5 par. 1 cerând în plus *conformitatea oricărei lipsiri de libertate cu scopul de a apăra persoana împotriva arbitrariului*. Există un principiu fundamental conform căruia nicio detenție arbitrară nu poate fi compatibilă cu art. 5 par. 1, iar noțiunea „arbitrară” pe care o prevede art. 5 par. 1 nu se limitează la lipsa conformității cu dreptul intern, astfel încât o lipsire de libertate poate fi legală potrivit legislației interne și totodată arbitrară, deci contrară Convenției (a se vedea, printre altele, hotărârile adoptate în cauzele *Guzzardi c. Italiei*, din 6 noiembrie 1980 și *A. și alții c. Regatului Unit*, din 19 februarie 2009).

1. Conformitatea cu legea internă.

Termenii „potrivit căilor legale”, din art. 5 par. 1 din Convenție, fac trimitere, în mod esențial, la legislația națională și consacră obligația de a respecta **normele de fond, precum și cele de procedură**.

Curtea a subliniat deseori că, deși le revine, în primul rând, autorităților naționale, în special instanțelor, sarcina de a interpreta și de a aplica dreptul intern, situația este diferită atunci când nerespectarea acestuia poate atrage după sine o încălcare a Convenției. Acesta este cazul, în special, al cauzelor al căror obiect îl constituie art. 5 par. 1 din Convenție, iar Curtea trebuie astfel să exercite un anumit control pentru a examina dacă dreptul intern a fost respectat (*Baranowski c. Poloniei*). Astfel, în cauza **Lauruc c. României**, Curtea a statuat că orice decizie luată de către instanțele interne în domeniul de aplicare al articolului 5 trebuie să se conformeze cerințelor procedurale și de fond prevăzute de o lege preexistentă; deși interpretarea și aplicarea legislației naționale în raport cu articolul 5 par. 1 revine în principal autorităților naționale, în special instanțelor de judecată, nerespectarea dreptului intern atrage o încălcare a Convenției, iar Curtea poate și trebuie să verifice dacă acest drept a fost respectat (se face trimitere la cauzele *Assanidze c. Georgiei* și *Pantea c. României*).

În plus, este esențial, în materie de lipsire de libertate, ca dreptul intern să definească clar condițiile de deținere și ca **legea să fie previzibilă** în aplicarea sa (*Zervudacki c. Franței*).

2. Conformitatea cu unul din cazurile de la art. 5 par. 1 din Convenție.

A. Privarea de libertate în baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent (art. 5 par. 1 lit. a). Potrivit acestui text, o perioadă de detenție este în principiu legală, dacă a avut loc în executarea unei hotărâri judecătorești de condamnare, pronunțată de către un tribunal competent. De menționat că în baza acestui text Curtea nu verifică și corectitudinea condamnării, temeinicia acesteia, ci **doar respectarea condițiilor de formă**, respectiv dacă persoana a fost privată de libertate în baza unei hotărâri de condamnare pronunțate de o instanță internă.

Doar în cazuri excepționale, atunci când procedura de judecată a fost *viciată în mod grav*, se poate pune și problema încălcării art. 5 par. 1 lit. a) din Convenție, dacă persoana a fost privată de libertate în baza unei astfel de hotărâri de condamnare. De pildă, în cauza *Năstase c. României*, reclamantul a invocat încălcarea art. 5 par. 1 lit. a) din Convenție, susținând că detenția sa a fost nelegală, din cauză că a fost dispusă ca urmare a unei proceduri viciată de grave iregularități și cu violarea art. 6 și art. 7 din Convenție. Curtea a reamintit că o privare de libertate nu poate fi justificată dacă decurge dintr-o condamnare pronunțată la finalul unui proces marcat de „o negare flagrantă de justiție” (se face trimitere la cauza *Stoichkov c. Bulgariei*, hotărârea din 24 martie 2005). Văzând însă concluziile trase în cauză asupra neîncălcerii art. 6 și art. 7 din Convenție, Curtea nu a putut să considere că reclamantul a fost obiectul unui proces sumar, cu încălcarea flagrantă a dreptului la apărare, sau că i s-a aplicat retroactiv o lege penală defavorabilă. Prin urmare, Curtea a considerat că reclamantul nu a fost supus unei detenții ilegale, astfel că acest capăt de plângere a fost considerat ca nefondat și respins, în aplicarea art. 35 par. 3 lit. a și par. 4 din Convenție.

Constatarea ulterioară a unei încălcări a legii, din partea unui judecător, poate să nu se răsfrângă, asupra validității arestării suferite în acel interval de timp. Acesta este motivul pentru care Curtea continuă să refuze să admită cererile sosite de la persoane recunoscute vinovate de infracțiuni și care invocă faptul că instanțele de apel au constatat că verdictul de vinovăție sau pedeapsa se bazează pe erori de fapt sau de drept (*Benham c. Regatului Unit al Marii Britanii*).

Același principiu operează și în cazul admiterii în dreptul intern unei căi extraordinare de atac, care a dus, în urma rejudecării cauzei, la o soluție de achitare a persoanei care fusese achitată anterior. Deși persoana privată de